

Warszawa, 18 listopada 2019r.

dr hab. Bernadeta Szczupał, prof. APS
Akademia Pedagogiki Specjalnej
im. Marii Grzegorzewskiej
Instytut Pedagogiki Specjalnej
w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Tomasza Parafiniuka *Wsparcie dorosłych osób z głębszym stopniem niepełnosprawności intelektualnej w perspektywie koncepcji Roberta Schalocka i współpracowników* przygotowanej pod kierunkiem naukowym promotora dr hab. Teresy Żólkowskiej, prof. US oraz promotora pomocniczego dr hab. Ireny Ramik-Mażewskiej

Przedstawiona do recenzji dysertacja jest dojrzałą, rzetelnie i bardzo dobrze opracowaną dysertacją, zarówno pod względem merytorycznym, językowym, jak i formalnym. Doktorant w nowatorski sposób przedstawił ważną, złożoną i aktualną problematykę wsparcia dorosłych osób z głębszym stopniem niepełnosprawności intelektualnej w perspektywie koncepcji Roberta Schalocka i współpracowników. Jest to problematyka ważna zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia i wymagająca pogłębionych eksploracji, czemu naprzeciw wychodzi recenzowana praca. Doktorant słusznie stwierdza, że *poznanie czynników determinujących skuteczność wsparcia społecznego może bowiem wspomóc diagnozę i prognozę poziomu funkcjonowania społecznego i zawodowego dorosłych osób z głębszym stopniem niepełnosprawności intelektualnej oraz wyjaśnić genezę ewentualnych trudności czy niepowodzeń* (s. 11). Poruszana w dysertacji problematyka należy do niezwykle istotnych obszarów badawczych będących podstawą polskiego modelu rehabilitacji kompleksowej.

Ocena formalna

Rozprawa doktorska przygotowana została w sposób klasyczny. Dysertacja ma strukturę charakterystyczną dla prac awansowych. Składa się z obszernego wstępu, rzetelnie opracowanego rozdziału prezentującego założenia teoretyczne, rozdziału metodologicznego, rozdziału odnoszącego się do prezentacji uzyskanych wyników oraz wykazu

bibliograficznego i załączników. Całość pracy liczy 457 strony wliczając w to bibliografię, wykazy tabel, rysunków, wykresów oraz załączniki zawierające wykorzystane narzędzia badawcze i streszczenie. Układ i warstwa estetyczna nie wzbudza żadnych zastrzeżeń, a poszczególne części pracy są przejrzyste i klarowne. Ocena proporcji między poszczególnymi rozdziałami, nie wzbudza żadnych zastrzeżeń. Rozprawa zawiera czytelną, zrównoważoną, merytorycznie uzasadnioną i uporządkowaną strukturę rozdziałów, odzwierciedloną poprzez wielość i sposób ich konstrukcji. Jest to przemyślana, komplementarna, zamknięta całość, w pełni ukazująca poprawność warsztatową i merytoryczną Doktoranta. Warstwę językową, leksykalną i stylistyczną również należy uznać za prawidłową. Przypisy i zapis bibliograficzne są bez zastrzeżeń. Autor używa języka naukowego, bardzo dobrze posługuje się pojęciami badawczymi i terminami z obszaru nauk społecznych, w tym szczególnie aktualnymi terminami i pojęciami z zakresu pedagogiki specjalnej. Rozprawa wpisuje się w interdyscyplinarny dyskurs nad problematyką dotyczącą niepełnosprawności oraz wsparcia osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębszym. Strukturę rozprawy, a więc kolejność jej rozdziałów uważam za prawidłową i nie wnoszę żadnych zastrzeżeń. Z całym przekonaniem stwierdzam, że Doktorant dowiódł swoich umiejętności pisania tekstu naukowego.

Ocena merytoryczna

Przypadła mi do oceny praca szczególna, bowiem niewiele jest w polskiej pedagogice specjalnej prac ukazujących wsparcie osób z niepełnosprawnościami w perspektywie koncepcji R. Schalocka. Pracę czytałam z ogromnym zaciekawieniem i uważam ją za wyjątkowo dobrze napisaną. Praca zarówno w warstwie teoretycznej jak i wynikowej jest wysmienita. Podjęty przez Doktoranta temat jest niewątpliwie unikalny, ważny i po prostu potrzebny. Warto docenić sam pomysł w warstwie zarówno teoretycznej jak i metodologicznej. W założeniach teoretycznych jak i metodologicznych daje się wyraźnie zauważyć przyjętą logikę, odwołania do aktualnego stanu badań oraz przykłady praktyczne.

Recenzowaną dysertację prawidłowo rozpoczyna wartościowy, prawidłowo i rzetelnie napisany wstęp. W rozdziale pierwszym Doktorant dokonał konstruktywnej analizy terminologicznych i koncepcyjnych zagadnień niepełnosprawności intelektualnej oraz wybranych obszarów wsparcia społecznego dorosłych osób z głębszym stopniem niepełnosprawności intelektualnej z perspektywy Roberta Schalocka i współpracowników. Wyczerpująco omówił działania nieformalnych i formalnych sieci i służb wspierających dorosłe osoby z głębszym stopniem niepełnosprawności intelektualnej.

W rozdziale pierwszym, teoretycznym Doktorant wyjątkowo szeroko zobrazował złożoność wielu problemów, przed jakimi stają współcześnie dorosłe osoby z niepełnosprawnościami, przedstawiając dorosłego z głębszym stopniem niepełnosprawności intelektualnej jako kapitał z jego zaletami i trudnościami. Na podstawie analizy części teoretycznej pracy można stwierdzić, że Doktorant posiada ogromną wiedzę z zakresu omawianych zagadnień i jest świadomy zarówno potencjału jak i wielu ograniczeń dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną. W sposób dogłębny i kompetentny dokonał prezentacji wspomnianych zagadnień. Warto też zwrócić uwagę, że rozdział teoretyczny wyróżnia reprezentatywna dla podejmowanego tematu, bardzo obszerna i aktualna baza źródłowa, dająca możliwość rzetelnego opisanie wszystkich badanych zagadnień. Rozdział ten jest prawidłowy i wartościowy w sensie kognitywnym. Treści w nim zawarte są wyczerpujące i w pełni wystarczające. Cytowane w pracy pozycje świadczą o bardzo dobrej orientacji Doktoranta w analizowanych zagadnieniach – dobrano je starannie, tworząc na ich podstawie przejrzysty opis teoretycznych podstaw badań własnych. Zawarte doniesienia zostały prawidłowo ustrukturyzowane, opisane kompetentnie i prawidłowo pod względem merytorycznym. Nie mam zastrzeżeń do kompetencji Doktoranta i Jego wiedzy dotyczącej omawianej problematyki.

Rozdział drugi zawiera wszystkie niezbędne informacje dotyczące metodologicznych podstaw badań własnych. Doktorant przedstawił w nim przedmiot i cele badań, problemy i hipotezy badawcze, zmienne i wskaźniki, metody badań oraz wykorzystane techniki statystyczne analizy zgromadzonych danych empirycznych. Również bardzo starannie i szczegółowo scharakteryzował grupę badanych osób i kryteria jej doboru, a także teren, organizację przeprowadzonych badań. Doktorant trafnie wykorzystał schemat badań diagnostyczno-weryfikacyjnych i zasadnie wyodrębnił grupę problemów diagnostycznych i zależnościowych. Również żadnych wątpliwości merytorycznych nie budzą również założone hipotezy badawcze oraz sformułowane zmienne i wskaźniki, które dodatkowo zostały przedstawione w postaci wartościowego i przejrzystego modelu oraz tabel ukazujących zmienne niezależne i zależne wraz z prawidłowo sformułowanymi wskaźnikami oraz sposobami definiowania poszczególnych zmiennych.

W swoich badaniach Doktorant zasadnie zastosował metodę sondażu diagnostycznego, oraz wywiad i analizę dokumentów. Badania zostały prawidłowo przeprowadzone z wykorzystaniem *Kwestionariusza wywiadu na temat zasobów i usług rodziny i instytucji* w autorskiej wersji zmodyfikowanego *Kwestionariusza wywiadu z rodziną* Teresy Żółkowskiej oraz *Skali potrzeb wsparcia (SPW)*, będącej autorską modyfikacją skali

Supports Intensity Scale (SIS) wersji dla dorosłych A (Thompson, Bradley, Buntinx, Schalock, Shogren, Snell, Wehmeyer). Wszystkie narzędzia zostały prawidłowo scharakteryzowane. Ich dobór do zbierania danych w aspekcie celu badań i sformułowanych problemów badawczych jest prawidłowy i w pełni uzasadniony.

Uogólniając pragnę podkreślić, że cała strategia badań została opracowana prawidłowo, rzetelnie i jest zgodna z powszechnie przyjętymi koncepcjami. Widoczny jest związek między celem badań a przyjętymi procedurami. Zauważalna jest również bardzo dobra znajomość aktualnej literatury metodologicznej, która ujawnia się trafnymi odwołaniami do wielu pozycji z tego zakresu. Z całym przekonaniem stwierdzam, że zastrzeżeń nie budzą również metodologiczne kompetencje Doktoranta.

Na duże uznanie zasługuje również rozdział trzeci, w którym Doktorant bardzo dobrze zaprezentował analizę zgromadzonych danych empirycznych. Przyjęty przez Autora sposób operacjonalizacji ma swoje przełożenie na dalszą prezentację i analizę solidnie zebranego materiału badawczego. W rozdziale tym Doktorant szczegółowo omówił zasoby i usługi wsparcia społecznego z perspektywy subiektywnych ocen dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębszym, np. uczestnictwo badanych w sieciach społecznych, poziom zasobów ekonomicznych, poziom dostępnych usług wsparcia w środowisku badanych osób. W bardzo obszernym zakresie, co jest zrozumiałe ze względu na podjęty temat, zostały omówione potrzeby wsparcia społecznego badanych osób. Doktorant zasadnie wyodrębnił następujące poziomy wsparcia: w zakresie domowego/instytucjonalnego, życia w społeczeństwie, w edukacji całożyciowej, w obszarze zatrudnienia, troski o zdrowie i bezpieczeństwo, wspierania aktywności społecznej, zaspokojenia specyficznych rozwojowych i medycznych potrzeb wsparcia. Ponadto szczegółowo przedstawił zależności pomiędzy subiektywnie ocenionymi przez dorosłe osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębszym poziomami dostarczanych zasobów i usług wsparcia społecznego a poziomami zaspokojenia ich potrzeb wsparcia.

W rozdziale czwartym Doktorant przedstawił wartościowe konkluzje i postulaty pedagogiczne w świetle koncepcji Roberta Schalocka i członków Komitetu ds. terminologii i klasyfikacji AAIDD. W podsumowaniu swojej pracy Autor dokonał opisowych syntez i wnioskowań przeprowadzonych badań oraz wskazał na niektóre ograniczenia. Jest to ważna umiejętność, ponieważ pozwala zachować pewien dystans w stosunku do własnych dokonań badawczych i wskazać kierunki dalszych poszukiwań oraz umożliwić dalsze doskonalenie warsztatu badawczego.

Podsumowując ocenę prezentacji zgromadzonych wyników badań stwierdzam, że jest logiczna, klarowna i uporządkowana. Dla przejrzystości wyniki umieszczono w licznych tabelach, rysunkach i wykresach. Doktorant wykazał się bardzo dobrą umiejętnością interpretacji uzyskanych danych empirycznych. Zauważalne jest również to, że bardzo dobrze się orientuje w możliwych sposobach analizy informacji zebranych w toku procesu badawczego. Oceniając całość analizy otrzymanych wyników badań mogę stwierdzić, że jest ona logiczna i w pełni wyczerpująca. Należy też podkreślić pewną ostrożność Autora w interpretacji wyników, co jest ważną cechą każdego badacza. Uważam, że Doktorant wykazał się bardzo dobrą umiejętnością prawidłowej prezentacji i analizy zgromadzonych w toku badań własnych materiałów i w pełni sprostął podjętym wyzwaniom metodologicznym.

Ogólna ocena rozprawy

Oceniając przedłożoną do recenzji dysertację należy przede wszystkim podkreślić sam pomysł badawczy, jego oryginalność i aktualność, a także znaczenie, jakie dla praktyki mają wnioski z przeprowadzonych badań. Recenzowana praca wzbogaca wiedzę z zakresu teorii i praktyki pedagogiki specjalnej. O walorach recenzowanej dysertacji stanowią aktualność i ranga podjętej problematyki, wysoki poziom naukowy wszystkich zaprezentowanych w pracy rozdziałów. Temat określony w tytule rozprawy Doktorant omówił bardzo kompetentnie, w sposób nowatorski, wyczerpująco i prawidłowo. Jest to bardzo dobrze napisana rozprawa naukowa, jest ona oryginalnym przedstawieniem podjętego tematu badawczego, obejmuje przemyślane, prawidłowe etapy prowadzenia badań własnych oraz szczegółową i konstruktywną analizę oraz interpretację otrzymanych danych empirycznych. Praca ma również duże znaczenie dla praktyki pedagogicznej, które Autor obszernie przedstawił w rozdziale czwartym dysertacji. Wyniki przeprowadzonych badań stanowią też istotny wkład do wciąż budowanej wiedzy na temat wsparcia społecznego dorosłych osób z głębszym stopniem niepełnosprawności intelektualnej.

Podsumowując, przedstawiona do recenzji praca, spełnia wszystkie kryteria rozpraw doktorskich zarówno w warstwie teoretycznej i empirycznej ponieważ stanowi oryginalne sformułowanie problemów badawczych, obejmuje przemyślane, prawidłowe etapy prowadzenia badań własnych oraz szczegółową i konstruktywną analizę i interpretację otrzymanych danych empirycznych. Dysertacja potwierdza ogólną wiedzę Doktoranta w zakresie nauk społecznych (w szczególności w zakresie pedagogiki specjalnej) oraz daje świadectwo Jego umiejętności samodzielnego prowadzenia badań naukowych.

Moim zdaniem, dysertacja – jako aktualne, bardzo wnikliwe i wartościowe przedstawienie, niezwykle rzadko podejmowanego w pedagogice specjalnej, niszowego tematu wsparcia dorosłych osób z głębszym stopniem niepełnosprawności intelektualnej w perspektywie koncepcji R. Schalocka i jego współpracowników, jest warta wyróżnienia oraz opublikowania w formie monografii.

Biorąc pod uwagę powyższe niewątpliwe zalety pracy, w konkluzji końcowej stwierdzam, że dysertacja mgra Tomasza Parafiniuka *Wsparcie dorosłych osób z głębszym stopniem niepełnosprawności intelektualnej w perspektywie koncepcji Roberta Schalocka i współpracowników* przygotowanej pod kierunkiem naukowym promotora dr hab. Teresy Żółkowskiej, prof. US i promotora pomocniczego dr hab. Ireny Ramik-Mażewskiej, spełnia wszystkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim, określone w art.13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym (Dz. U. Nr 65 poz.595, z późn. zm.) i na tej podstawie stawiam wniosek do Wysokiej Rady Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego o dopuszczenie jej do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora.

Benedek Szempel